

**ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ****APPLICATION OF SOCIO-CULTURAL APPROACH IN TEACHING
THE UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES****Дзинглюк О.С.,***orcid.org/0000-0003-0000-1639**доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Одеського національного морського університету***Мокляк О.І.,***orcid.org/0000-0003-1883-1593**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської і української філології
Полтавського державного аграрного університету***Бабишена М.І.,***orcid.org/0000-0001-7195-7246**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки
Херсонської державної морської академії*

У статті розглянуто особливості застосування соціокультурного підходу у викладанні української мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти. Наголошено на важливості формування мовної особистості студента, здатної успішно функціонувати в сучасному соціокультурному просторі, а також на необхідності інтеграції мовної підготовки з актуальними культурними й професійними контекстами. Соціокультурний підхід розглядається як ефективний інструмент формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. У центрі уваги – розвиток навичок мовленнєвої діяльності, що базуються не лише на засвоєнні мовної норми, а й на розумінні культурних кодів, національних цінностей, професійних етикетних норм. Такий підхід дає змогу зробити навчання української мови більш змістовним, наближеним до реальних умов професійного спілкування. Студенти залучаються до аналізу автентичних текстів, моделювання комунікативних ситуацій, що сприяє підвищенню мотивації до вивчення мови. Підкреслено, що соціокультурний компонент забезпечує глибше розуміння не лише лексико-граматичних особливостей української мови, а й її ціннісного, символічного та світоглядного потенціалу. Мова розглядається не лише як засіб комунікації, а як носій культури та ідентичності. Це особливо важливо в умовах глобалізації, коли зростає потреба у збереженні національних мовних традицій та формуванні патріотичних установок. Проаналізовано педагогічні умови ефективного впровадження соціокультурного підходу: використання міжпредметних зв'язків, інтерактивних технологій, проєктної діяльності, мультимедійних ресурсів. Розглянуто приклади завдань і вправ, що сприяють розвитку критичного мислення, креативності та здатності студентів до рефлексії щодо мовленнєвих дій у професійному середовищі. У підсумку зроблено висновок, що соціокультурний підхід не лише урізноманітнює навчальний процес, а й значною мірою сприяє формуванню професійно орієнтованої мовної компетентності. Такий підхід дає можливість зробити вивчення української мови більш актуальним, гнучким та відповідним до потреб сучасного фахівця.

Ключові слова: соціокультурний підхід, українська мова, професійне спрямування, комунікативна компетентність, міжкультурна взаємодія, мова і культура.

The article examines the features of applying the socio-cultural approach in teaching the Ukrainian language for professional purposes in higher education institutions. The importance of forming a student's linguistic personality capable of successfully functioning in the modern socio-cultural space is emphasized, as well as the need to integrate language training with current cultural and professional contexts. The socio-cultural approach is considered as an effective tool for forming intercultural communicative competence of future specialists. The focus is on the development of speech skills, which are based not only on mastering the language norm, but also on understanding cultural codes, national values, and professional etiquette norms. This approach allows making teaching the Ukrainian language more meaningful, closer to the real conditions of professional communication. Students are involved in the analysis of authentic texts, modeling of communicative situations, which helps to increase motivation to learn the language. It is emphasized that the socio-cultural component provides a deeper understanding not only of the lexical and grammatical features of the Ukrainian language, but also of its value, symbolic and worldview potential. Language is considered not only as a means of communication, but also as a carrier of culture and identity. This is especially important in the context of globalization, when the need to preserve national language traditions and form patriotic attitudes is growing. The pedagogical conditions for the effective implementation of the socio-cultural approach are analyzed: the use of interdisciplinary connections, interactive technologies, project activities, multimedia resources. Examples of tasks and exercises that contribute to the development of critical thinking, creativity and students' ability to reflect on speech acts in a professional environment are considered. As a result, it is concluded that the socio-cultural approach not only diversifies the educational process, but also significantly

contributes to the formation of professionally oriented language competence. This approach allows you to make the study of the Ukrainian language more relevant, flexible and responsive to the needs of a modern specialist.

Key words: sociocultural approach, Ukrainian language, professional orientation, communicative competence, intercultural interaction, language and culture.

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти в Україні орієнтується на підготовку конкурентоспроможного фахівця, здатного ефективно діяти в умовах постійних соціальних і професійних змін. У цьому контексті особливої ваги набуває вивчення української мови за професійним спрямуванням, яке має не лише забезпечувати засвоєння фахової термінології та розвиток комунікативних умінь, а й формувати мовну особистість студента, що усвідомлює культурну цінність мови як основи національної ідентичності.

Попри оновлення змісту мовної освіти, у навчальному процесі часто домінує формально-лінгвістичний підхід, орієнтований передусім на граматичні та стилістичні норми, залишаючи поза увагою культурно-комунікативний аспект мовлення. Такий підхід не завжди відповідає запитам сучасної молоді, яка прагне бачити практичну цінність знань та їхню інтеграцію з реальним життям і майбутньою професійною діяльністю.

В умовах інформаційного суспільства, активної міжкультурної взаємодії та глобалізаційних процесів виникає потреба у переосмисленні методологічних засад викладання української мови за професійним спрямуванням. Одним з ефективних підходів, здатних поєднати лінгвістичний та культурний складники, є соціокультурний підхід, що передбачає вивчення мови у взаємозв'язку з культурними нормами, традиціями, світоглядом українського народу.

З огляду на це постає проблема необхідності впровадження соціокультурного підходу у викладання української мови в закладах вищої освіти, що дасть змогу не лише активізувати освітній процес, а й сприятиме глибшому засвоєнню мовного матеріалу, формуванню ціннісного ставлення до української мови та культури. Це зумовлює актуальність дослідження педагогічних умов, методів і засобів реалізації соціокультурного підходу в мовній освіті студентів непрофільних спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній методиці викладання української мови за професійним спрямуванням спостерігається посилення інтересу до інтеграції соціокультурного компонента в освітній процес. У працях Олени Семеног наголошується на необхідності формування мовної особистості студента через залучення до вивчення культурних смислів, національних

цінностей та мовленнєвих традицій. Дослідниця підкреслює, що соціокультурна компетентність є невід'ємним складником професійної підготовки майбутніх фахівців, незалежно від галузі знань.

Світлана Караман аналізує можливості поєднання лінгводидактичних і соціокультурних принципів у викладанні української мови у вищій школі. Вона акцентує увагу на важливості створення комунікативних ситуацій, наближених до реального професійного середовища, що дає змогу студентам не лише засвоїти мовні конструкції, а й зрозуміти контекст їх уживання у професійному дискурсі.

Наталія Бабич у своїх працях зазначає, що соціокультурний підхід сприяє формуванню національної самосвідомості студентів, розвиває толерантне ставлення до інших культур і поглиблює знання про українські мовні традиції. Вона вважає, що через автентичні тексти, інтерактивні форми навчання та міжпредметні зв'язки досягається якісно новий рівень мовної освіти.

Тетяна Яценко досліджує аспекти впровадження соціокультурної тематики у зміст навчальних програм та підручників з української мови за професійним спрямуванням. Вона акцентує на потребі оновлення освітнього контенту відповідно до актуальних соціальних викликів, зокрема в умовах війни, коли особливо важливо утверджувати українську ідентичність через мову.

Марина Пентилук приділяє увагу методичному забезпеченню реалізації соціокультурного підходу, наголошуючи на необхідності впровадження креативних методів навчання, зокрема проєктної діяльності, рольових ігор, дискусійних форматів, що стимулюють пізнавальний інтерес і підвищують мотивацію до вивчення мови.

Метою статті є обґрунтування доцільності та визначення шляхів ефективного впровадження соціокультурного підходу у викладання української мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти. У центрі дослідження – аналіз можливостей цього підходу для формування мовної особистості студента, розвитку міжкультурної комунікативної компетентності, підвищення мотивації до вивчення української мови та її сприйняття як важливого інструмента професійної самореалізації й носія національних цінностей.

Виклад основного матеріалу. Сучасна парадигма мовної освіти дедалі більше орієнтується

на особистісно зорієнтований, компетентнісний та культурологічний підходи, що зумовлює необхідність переосмислення методів викладання української мови у вищій школі. У цьому контексті соціокультурний підхід набуває особливого значення, оскільки він дає змогу не лише навчити студентів користуватися мовою як засобом комунікації, а й сформувати в них здатність діяти мовленнєво відповідно до культурних норм та цінностей українського суспільства [6].

Соціокультурний підхід передбачає вивчення мови як соціального феномену, тісно пов'язаного з національною культурою, ментальністю, традиціями народу. Метою такого підходу є формування мовної особистості, яка не лише володіє лексико-граматичними нормами, а й уміє адаптувати мовлення до контексту комунікації, враховуючи соціальні ролі, культурні установки та професійну сферу спілкування. У цьому підході мова розглядається як засіб вираження національної ідентичності, носій культурної пам'яті та елемент духовного самовираження [3].

Важливим аспектом реалізації соціокультурного підходу є наповнення змісту навчання автентичними матеріалами, що відображають мовну картину світу українців. Це можуть бути уривки з публіцистичних і художніх текстів, промови видатних діячів, професійне мовлення у вигляді ділових листів, інтерв'ю, офіційних документів тощо. Робота з такими матеріалами сприяє розвитку критичного мислення, уміння інтерпретувати зміст, виявляти приховані смисли, розуміти контекстуальні особливості висловлювань.

Соціокультурний підхід також передбачає активне застосування інтерактивних форм навчання. Серед найбільш ефективних – рольові ігри, дискусії, аналіз комунікативних ситуацій, міждисциплінарні проекти. Наприклад, у процесі вивчення теми «Професійна етика» студенти можуть моделювати ситуацію ділової зустрічі, презентації проекту або співбесіди на роботу, використовуючи відповідні мовні засоби, жести, інтонаційні особливості. Такий підхід сприяє набуттю практичних навичок комунікації в умовах реального професійного середовища.

Окрему увагу слід приділити міжкультурному компоненту, адже у багатокультурному суспільстві важливо навчати студентів не лише толерантності, а й умінню адаптувати мовну поведінку відповідно до культурних очікувань співрозмовника. Через ознайомлення з культурними відмінностями в мовленні, правилами етикету, ритуалами спілкування студенти вчаться уникати комунікативних бар'єрів, демонструвати повагу

до іншої культури та водночас зберігати власну мовну ідентичність [9].

Соціокультурний підхід має тісний зв'язок із формуванням громадянської та патріотичної свідомості студентської молоді. Вивчаючи мову як культурну спадщину, студенти глибше усвідомлюють її роль у збереженні національної ідентичності, особливо в умовах суспільних трансформацій і зовнішніх викликів. Залучення до мовного аналізу патріотичної поезії, публіцистики, актуальних соціальних кампаній, мовлення сучасних лідерів громадської думки формує критичне ставлення до інформації та підвищує рівень національної свідомості.

Не менш важливою є роль викладача у впровадженні соціокультурного підходу. Він має виступати не лише носієм знань, а й фасилітатором культурного діалогу, модератором дискусій, натхненником до осмисленого використання мови в контексті культури. Ефективна реалізація підходу передбачає підвищення кваліфікації викладачів, оновлення змісту навчальних програм, розробку сучасних підручників і посібників з урахуванням соціокультурної проблематики [5].

Доцільним є впровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема мультимедійних презентацій, відеоуроків, подкастів, інтерактивних платформ для практики мовлення в різних культурних контекстах. Цифрове середовище дає можливість створювати віртуальні ситуації спілкування, збагачувати культурну компетентність студентів, формувати навички самоосвіти й саморефлексії.

Отже, соціокультурний підхід до викладання української мови за професійним спрямуванням забезпечує комплексний розвиток мовної особистості студента, сприяє становленню його як компетентного, свідомого та відповідального фахівця. Він дає змогу поєднати мовну підготовку з культурною, громадянською, моральною і професійною, що є надзвичайно актуальним в умовах сучасного українського суспільства [4].

Висновки. Соціокультурний підхід у викладанні української мови за професійним спрямуванням постає ефективним засобом формування не лише мовної, а й комунікативної, міжкультурної, соціальної та професійної компетентностей студентів. Його впровадження сприяє гармонійному поєднанню мовного і культурного компонентів освіти, що особливо важливо в умовах трансформаційних процесів у суспільстві та зміни ролі мови як чинника національної ідентичності.

Аналіз сучасних підходів доводить, що інтеграція соціокультурного змісту в освітній про-

цес дає змогу глибше занурити студентів у мовне середовище, сформувати стійкий інтерес до української мови та культури, забезпечити практичне застосування набутих знань у професійному спілкуванні. Залучення автентичних текстів, використання інтерактивних методів, організація міждисциплінарних проєктів та моделювання реальних комунікативних ситуацій значно підвищують якість мовної підготовки.

Результативність соціокультурного підходу значною мірою залежить від педагогічної майстерності викладача, його здатності створювати сприятливе освітнє середовище, заохочувати до діалогу, творчості, рефлексії. Саме викладач стає

посередником між студентом і культурою, яка передається через мову.

Упровадження цього підходу вимагає системного перегляду змісту навчальних програм, оновлення методичного забезпечення, підготовки кадрів, а також розвитку електронного освітнього середовища для забезпечення доступу до різноманітних соціокультурних ресурсів.

Отже, соціокультурний підхід є не лише актуальним, а й необхідним напрямом модернізації мовної освіти у вищій школі, який сприяє підготовці фахівців нового покоління – мовнокультурно компетентних, соціально відповідальних, національно свідомих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 1998. 280 с.
2. Вітвицька С. С. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2006. 384 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Гриценко Т. Є. Соціокультурна компетентність як компонент професійної підготовки студентів. *Професійна педагогіка*. 2019. № 1. С. 72–77.
5. Кульчицька О. В. Формування мовної особистості у процесі викладання української мови за професійним спрямуванням. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2020. № 188. С. 41–45.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
7. Стеценко Н. І. Соціокультурна парадигма вищої освіти в умовах глобалізації. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2021. № 3. С. 56–62.
8. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічна наука України в особах: ХХ століття. Київ : Либідь, 2005. 520 с.
9. Хоменко О. І. Мовна особистість студента в контексті професійного мовлення. *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10, № 2. С. 94–99.